

Att välja virke

Gran

Granen är vårt vanligaste trädslag och kan bli flera hundra år. Den trivs bäst på kalkhaltiga, fuktiga marker. Veden är ljus gul, nästan vit, i både kärnan och splintveden. Virket är lätt och har god böjhållfasthet. Kvistarna sitter i årsvarv med mellanliggande småkvistar. Kvistarna spricker lätt sönder.

Liksom fur är granen mera motståndskraftig ju mera långsamvuxen den är, men har inte samma motståndskraft mot röta som kärnved av fur.

Granvirket används framför allt i konstruktioner där det ställs krav på böjhållfasthet som till exempel takbjälkar, golvtilljor, master, flaggstänger mm. Den har också använts till takspån och hängrännor. Granvirke har även förr använts till paneler och husstommar, även om den är mindre lämpad för detta.

Idag görs nästan all panel både ute och inne av gran. Granen har god kapillärsugande förmåga i ändträt vilket gör att man bör förhindra att ändträt står fuktigt.

Tall/Fur

Tallen är vårt näst vanligaste träd som kan bli över 30 meter hög och upp mot 800 år. Den kräver inte mycket näring och kan växa på grusåsar, berg och myrar. På dessa marker växer tallen sakta och ger ett tätvuxet mycket rötbeständigt kärnvirke. Splintveden är mindre rötbeständig än hos granen.

Splintveden är ljus gul, medan kärnan är tydligt rödbrun. Furuvirket är tyngre och hårdare än granens. Böjhållfastheten är sämre än hos gran, medan rötmotståndet är betydligt högre. Kvistarna är mörkt rödbruna och sitter i tydliga varv. Vissa kvistar som är torra och döda lossnar lätt. Årsringarna är tydligare än hos granen och virket ser randigt ut.

Furuvirket är lättbearbetat och deformeras mindre än gran vid torkning. På grund av detta samt den goda rötbeständigheten har det använts i fönster, dörrar och övriga snickerier. Till timmerstommar har man i allmänhet valt fur, åtminstone är syllstocken (nedre stocken).

Trä suger vatten

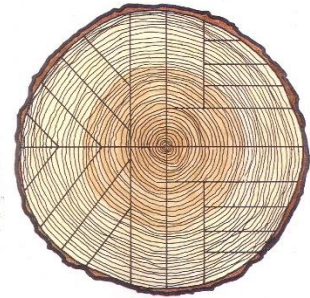
Ett träd som växer sköter vattentransporten från rötterna upp till kronan med hjälp av vertikala rör där vattnet pumpas upp. Merparten av vattentransporten sker i ytveden, den delen av stammen som ligger närmast barken. I takt med att trädet åldras dör cellerna i mitten av trädet, cellerna fylls med *hartser* och *terpentin*, trädets eget rötskyddsmedel, och det bildas kärnved. Detta är särskilt utmärkande för tall (fur) som bildar en markant kärnved. Granen har inte samma kärnbildning. På granstubbar ser man ofta att det ruttnar i kärnan först.

Kärnved och Årsringar

Beroende på under vilka förhållanden trädet växer går tillväxten av nya årsringar olika fort. Ju sämre förhållanden desto mindre årlig tillväxt och desto mera tätvuxet virke. Till exempel kommer en tall som växer i kallt klimat på mager jord och i en sluttning mot norr att få en mera tätvuxen ved än om samma träd stått i en odling på en åker i Sydsverige.

Eftersom ett tätvuxet virke med mycket kärnved är mer motståndskraftigt mot röta har man försökt välja detta virke till utsatta delar av huset såsom fönsterkarmar och –foder samt fasadpaneler.

Trä rör sig

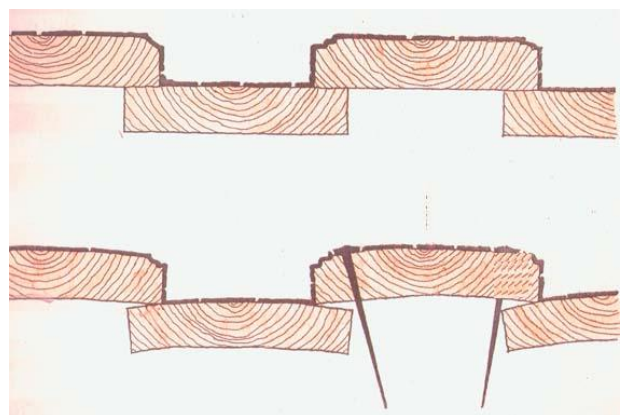
Trä krymper vid torkning. Störst är denna torkning *tangentiellt* – längs med årsringarna. Krympningen *radiellt* är bara hälften så stor. I skissen här intill kan du se hur olika ämnen tagna ur samma stock slår sig vid torkning beroende på var i stocken de tas ut. Tätvuxet virke rör sig mindre än snabbvuxet. Brädan överst i stocken på bilden slår sig kraftigt. Man kan förenklat säga att årsringarna strävar efter att röta ut sig.

Mitt i kärnan är virket ofta vridet. Dessa delar av stocken är mindre lämpliga att använda. Däremot är kärnveden på sidorna om kärnan de bästa delarna av stocken, lämpliga för fönster, karmar mm.

Vanligen är det en fördel att välja virke som slår sig så lite som möjligt. Varje rörelse orsakar små sprickor i träytan, vilka kan leda in vatten och påverkar motståndskraften mot röta. Om man har möjlighet skall man välja panelbrädor med stående årsring, dvs. panel där årsringarna ligger vinkelrätt mot ytan.

Välja och vända panel...

Panelen på huset skall täta mot väder och vind och skydda underliggande stomme mot röta. För att få bästa möjliga skydd är det bra att vända panelens bästa sida, *kärnsidan*, utåt. Om man gör det på både underpanelen och locket kommer skarvarna att täta sig själva när virket slår sig.

Genom att undvika att spika ihop underbrädan och locket kan virket röra sig vid svällning och krympning och man undviker sprickbildning.

När man *grovsågar* panelen fläker man upp ytan. Då leds regnvattnet in i trädets vertikala celler.

Därför bör man vända sågade brädor med toppen ner så att fjällen leder bort vattnet.

Om man använder *hyvlad* panel har man inga grova fjäll i ytan. Här är det bättre att vända den mera motståndskraftiga rotdelen av brädan neråt.